

Історія

УДК 9.929

Сирота Олена Андріївна

магістрант

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Сирота Елена Андреевна

магистрант

Одесского национального университета имени И.И. Мечникова

Sirota Elena

Master Student of the

Odessa National University named after I. I. Mechnikov

ФАВОРИТИЗМ У ПОЛІТИЦІ КАТЕРИНИ ІІ
ФАВОРИТИЗМ В ПОЛИТИКЕ ЕКАТЕРИНЫ ІІ
FAVORITISM IN CATHERINE II'S POLICY

Анотація. У статті розглядається проблема фаворитизму у політиці Катерини ІІ. Прослідковано становлення феномену фаворитизму та проаналізовано вплив фаворитів на політику Російської імперії. Визначено впливових фаворитів Катерини ІІ та їх політичну діяльність.

Ключові слова: фаворитизм, політика, Російська імперія, Катерина ІІ.

Аннотация. В статье рассматривается проблема фаворитизма в политике Екатерины II. Прослеживается становление феномена фаворитизма та проанализировано влияние фаворитов на политику Российской империи. Определено влиятельных фаворитов Екатерины II и их политическую деятельность.

Ключевые слова: фаворитизм, политика, Российская империя, Екатерина II.

Summary. *The article deals with the problem of favoritism in Catherine II's policy. The formation of the phenomenon of favoritism has been followed and the influence of the favorites on the policy of the Russian Empire has been analyzed. The influential favorites of Catherine II and their political activity are determined.*

Key words: *favoritism, politics, Russian Empire, Catherine II.*

Поняття фаворитизму є досить поширеним поняттям в історії, зустрічається в різні періоди, при різних формах державного устрою та знаходиться в невід'ємних зв'язках з владою.

Велика психологічна енциклопедія тлумачить поняття фаворитизму у декількох значеннях. В першому випадку фаворитизм визначається порядками, при яких дії керівництва, високопоставленої особи чи правителя обумовлюється впливом їх улюбленців, фаворитів. У другому значенні фаворитизм розуміється як просування та заохочення фаворитів [1, с. 498].

Фаворитизм – це свого роду універсальна характеристика системи управління держави з абсолютною формою правління, яку в повній мірі слід вважати неформальним інститутом влади. Фаворит, як правило, знаходився в тісних особистих стосунках з государем і в зв'язку з цим отримував можливість розпоряджатися частиною його необмеженої влади. Фаворитизм був одним з істотних інструментів в системі державного управління абсолютизму [5, с. 68].

В Російській імперії фаворитизм почав активно проявлятися з часів правління жінок, у середині XVIII ст., зокрема під час дворових переворотів та найбільшого розквіту здобув у другій половині XVIII ст. Зазначаючи найвідоміших фаворитів в історії Російської імперії, варто відмітити М. Скуратова, В. Голіцина, А. Меншикова, Е. Бірона, К. Розумовського, І. Шувалова, А. Орлова, Г. Потьомкіна, тощо. Кожен з них володів різною

владою, деякі задовольнялися досить незначними повноваженнями, а деякі, мали значний вплив на вирішування державних питань [4, с. 182].

У період царювання Катерини II Російська імперія міцно затвердила свій статус великої держави. Імператриця, постійно цікавилася дипломатичними справами та вважала, що країна повинна слідувати власним інтересам, не підкоряючись впливу інших держав.

Катерина II, як майстерний дипломат і психолог старанно знаходила собі помічників, залучаючи в своє оточення людей видатних, творчих і талановитих. В її царювання проявила себе ціла плеяда відомих полководців, державних діячів, художників, письменників, музикантів. У спілкуванні з підданими Катерина II вміла знайти підхід до кожного з них, вона була тактична, терпляча, уміла уважно вислухати своїх підлеглих. Вона, за власним зізнанням, не володіла творчим розумом, але добре схоплювала будь-яку ділову думку і використовувала її в своїх цілях. На службу вона набирала навіть їй особисто неприємних, але розумних і здібних людей і не забувала щедро їх нагороджувати. А приємних у всіх відношеннях – робила своїми фаворитами [3, с. 170].

Для Російської імперії фаворитизм проявлявся фанатичним ставленням імператриць до своїх фаворитів. Так, фаворити мали палаци, маєтки, тисячі кріпаків.

Проте, не зважаючи на надання надмірного значення політичному впливу фаворитів на державні справи, жоден з них не мав переважного впливу на Катерину. Навіть найулюбленіші фаворити як, наприклад, Орлов, Потьомкін, Зубов, перебували в повній від неї залежності [5, с. 71].

Г. Потьомкін в з усіх фаворитів Катерини II був скоріш за все не правилом, а виключенням, оскільки був особистістю іншого масштабу та наділений особливою довірою від імператриці. В якості президента Воєнної колегії, генерал-губернатора Новоросійської, Азовської та Астраханської губернії, головнокомандуючим армією в роки російсько-турецької війни

1787-1791 рр. він був фактично співправителем та до кінця правління імператриці залишався її найближчим радником [6, с. 114].

Фаворитизм утвердився в Російській імперії як урядова установа, а фаворити, живучи з імператрицею, визнавалися людьми, що служили вітчизні і престолу. По-перше, багато хто з них були здатними людьми, уміло проводили політику. По-друге, вони потішали дозвілля своєї государині, подаючи їй силу для нових звершень.

Фаворити частіше всього були представниками високого рангу, мали певне високе положення в суспільстві та зв'язки, які допомагали їм досягти успіхів на державній службі. Катерина II шукала в своїх фаворитів не тільки коханців, а й помічників у справі правління. А саме: «З Орлових їй вдалося зробити досить впливових державних діячів. Потьомкін став її найближчим радником, брав активну участь у вирішенні більшості внутрішніх і зовнішньополітичних питань ». І на відміну від інших тимчасових правителів він зберіг свою могутність і після прояву нових фаворитів.

Однак якщо Анна Іванівна повністю віддала своєму фавориту кермо влади країною, якщо лідери Єлизавети правили від її імені, то тимчасові виконавці єкатерининського царювання, володіючи величезним впливом, все ж ніколи не були в повній мірі всесильні. Вона завжди брала безпосередню участь у вирішенні всіх як зовні, так і внутрішньополітичних справ [2, с. 81].

Таким чином, варто зазначити про феномен фаворитизму в Росії як явища системного характеру. А причина фаворитизму пояснюється своєрідною специфікою державного ладу, династичними проблемами та характером влади.

Література

1. Большая психологическая энциклопедия / Под ред. С. Ю. Головина. — М.: АСТ, Харвест, 1998. — 630 с.

2. Каменский А. Б. Жизнь и судьба императрицы Екатерины Великой / А. Б. Каменский. – М.: Знание, 1997. – 288 с.
3. Курукин И. В. Романовы / И. В. Курукин. – М.: «Молодая гвардия», 2012. – 510 с.
4. Курукин И.В. Фаворит в России XVIII века: человек и механизм / И. В. Курукин // Вестник истории, литературы, искусства. – Т.9. – М.: Наука, 2014. – С.182-198.
5. Сахаров А.Н. История России 17-18 века / А. Н. Сахаров. – М.: ООО «Издательство «РОСМЭН – Пресс», 2003 – 380 с.
6. Трутнев И. А. Фаворитизм при Екатерине Великой [Электронный ресурс] / И. А. Трутнев. – Режим доступа: http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/39280/1/vtch_2004_91.pdf (2.12.2018).